

BỘ KINH TANAKH VÀ ẢNH HƯỞNG CỦA NÓ TỚI TƯ DUY, LỐI SỐNG CỦA NGƯỜI DO THÁI

Tóm tắt: Bộ Kinh Tanakh không chỉ dừng lại ở phạm vi của Do Thái giáo, còn là lịch sử hình thành và phát triển của dân tộc, là luật pháp, đạo đức, văn hóa và tư duy của người Do Thái. Theo thời gian cùng với thăng trầm lịch sử, bộ Kinh Tanakh đã trở thành một trong những yếu tố quan trọng làm nên sự khác biệt về cả tư duy và lối sống của người Do Thái. Bài viết này bàn thêm về ảnh hưởng của bộ Kinh Tanakh tới nhân cách, cách thức lựa chọn cuộc sống của người Do Thái, thậm chí ảnh hưởng tới đường lối chính trị của nhà nước Israel đương đại.

Từ khóa: Kinh Tanakh, Do Thái giáo, tư duy, lối sống.

1. Dẫn nhập

Tính chất đặc biệt của tư tưởng cũng như nền văn hóa Do Thái cổ là luôn hướng tới đời sống tâm linh, suy tư trù tượng nhưng cũng đầy sức quyến rũ. Đặc biệt, tư tưởng triết lý, đó ra đời từ mấy nghìn năm trước vẫn có ảnh hưởng sâu rộng, thể hiện rõ nét trong văn hóa, ứng xử và lối sống của người Do Thái hiện đại. Và hiện thời, chúng vẫn còn phản chiếu rõ rệt tư tưởng, tôn giáo và ý niệm của toàn thể dân tộc họ. Cuộc sống hằng ngày của người Do Thái được điều hòa từ những cái nhỏ nhặt nhất nhờ tôn giáo của họ. Chính vì vậy, việc tìm hiểu ảnh hưởng của Kinh Tanakh đến tư duy và lối sống của người Do Thái có ý nghĩa thiết thực không chỉ là tìm hiểu rõ hơn về một nền văn minh, mà còn góp phần tìm hiểu sự phát triển của lịch sử triết học, lịch sử tôn giáo.

2. Khái quát về bộ Kinh Tanakh của Do Thái giáo

Trên dải đất nghèo nàn về tài nguyên thiên nhiên và khí hậu khắc nghiệt với những sa mạc cằn cỗi bên bờ đông Địa Trung Hải, một áng văn vĩ đại ra đời đã có ảnh hưởng sâu sắc đến nhận thức của con người về thế giới và về chính con người trong thế giới ấy. Từ góc độ niềm tin

* Nghiên cứu sinh, Khoa Triết học, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh.

và tôn giáo, con người tiếp cận áng văn ấy như lời Đức Chúa Trời phán truyền. Từ góc độ khoa học, nó lại được tiếp cận như một văn kiện lịch sử. Tanakh¹ - văn bản thiêng liêng của tôn giáo nhất thần cổ xưa nhất này tập trung vào huyền thoại, triết lý, các khái niệm triết học, câu chuyện lịch sử, hệ thống tư tưởng. Đồng thời, nó còn là lịch sử hình thành và phát triển của dân tộc, là luật pháp, đạo đức, văn hóa và tư duy của người Do Thái.

Tanakh là từ viết tắt chữ đầu cho Bộ Kinh của Do Thái giáo, dựa trên các chữ cái Hebrew của 3 phần trong bộ Kinh là Torah (תורה), Nevi'im (נביאים) và Ketuvim (כתובים). Kinh Torah được cho là do Moses viết ra, trình bày nguồn gốc, căn tính và vị trí của người Do Thái trong kế hoạch của Yahweh cùng với các luật lệ để giúp họ sống làm dân của Thiên Chúa. Nó cũng mô tả quá trình sáng tạo ra trật tự của thế giới, và lịch sử của mối tương giao ban đầu giữa Đức Chúa Trời với loài người. Sách Nevi'im thuật lại sự trỗi dậy của vương triều Do Thái, sự chia cắt đất nước thành hai vương quốc: Israel và Judah, và những nhà tiên tri - người nhân danh Yahweh đến để rao truyền sự đoán phạt trên các quân vương và con dân Israel. Các sách Văn chương (Ketuvim) bao gồm thi ca trữ tình, những suy tư triết lý về cuộc sống, những câu chuyện về các tiên tri và các nhà lãnh đạo dân tộc Do Thái trong thời kỳ lưu đày.

Theo thời gian cùng với thăng trầm trong quá trình tồn tại, bộ Kinh Tanakh đã đi vào đời sống và tâm thức của dân tộc này như một nét đặc thù khiến người ta khó mà định nghĩa được Do Thái giáo. Không thể định nghĩa tôn giáo này thuần túy ở phương diện niềm tin tôn giáo (vì có những người Do Thái tự coi mình là vô thần). Nhưng cũng không thể định nghĩa ở phương diện ngôn ngữ hay sắc tộc. Ngoài yếu tố nhân chủng, truyền thống, tôn giáo, v.v., thì “những người Do Thái vẫn có một điểm chung nhất là đều có lòng tin vào tính duy nhất của Thượng Đế, là người đã điều khiển các biến cố lịch sử và, bằng phương cách nào đó, đã chọn dân tộc Do Thái làm dân của Ngài”². Điều đó cũng có nghĩa, bộ Kinh Tanakh chính là một trong những yếu tố quan trọng làm nên sự khác biệt về cả tư duy và lối sống của người Do Thái. Thậm chí, nó định hình nên nhân cách và cách thức lựa chọn cuộc sống của họ. Nói cách khác, Tanakh đã đi vào tâm thức³ của người Do Thái như một cấu thành làm nên sự khác biệt cho dân tộc này.

3. Ảnh hưởng của bộ Kinh Tanakh đến tư duy, lối sống của người Do Thái

Đã có nhiều cuốn sách viết về sự thành công, thịnh vượng của người Do Thái cũng như những cá nhân điển hình về cả hai yếu tố trên. Tuy nhiên, để giải mã sự thành công và thịnh vượng đó thật sự vẫn chưa có đáp án hợp lý. Có người cho rằng, nó bắt nguồn từ yếu tố di truyền, thiên tài hay từ lịch sử đau thương của những xua đuổi, tàn sát và miệt thị. Nguyên nhân có lẽ không chỉ đơn giản như thế.

Trở lại xứ Canaan vào giai đoạn Đền Thờ thứ nhất (khoảng 960 - 586 Tr. CN) đến Đền Thờ thứ hai (539 Tr. CN - 70), với tuyên bố “Đấng Yahweh là một và duy nhất”⁴, người Do Thái đã xác lập một sự khác biệt quan trọng trong tư duy của mình với các dân tộc sống lân cận. Đồng đẳng với các dân tộc khác, song với tư duy và lối ứng xử của kẻ thắng thế - kẻ tự cho mình là người được Chúa chọn lựa - những phẩm chất và cách tiếp cận như thế đã góp phần vào sự kỳ thị, thành kiến, phân biệt đối xử và ngược đãi bởi các dân tộc lân bang. Bên cạnh đó, Canaan có vị trí như một con đường giao thương ngắn nhất để đến các quốc gia thuộc Châu Á, Châu Phi và Châu Âu. Các cuộc chiến tranh giành và giữ đất xảy ra thường xuyên ở khu vực này. Chính vì thế, khi người Babylon và người La Mã chiếm được vùng đất của người Do Thái đã phát văng họ đi khắp nơi trên thế giới. Nhưng ở bất cứ quốc gia nào nơi họ lưu lạc, người Do Thái cũng tập trung sống ở các đô thị và chủ yếu làm các nghề như lái buôn, doanh nghiệp, ngân hàng, tài chính, luật sư, bác sỹ, học giả. Những mô hình nghề nghiệp và cư trú này gần như là đặc trưng của người Do Thái. Và, trong mỗi cuộc trốn chạy hay bị xua đuổi, người ta ngạc nhiên bởi Kinh Thánh luôn là thứ đầu tiên người Do Thái mang theo chứ không phải là vàng bạc, tiền của. Tại sao bộ Kinh Thánh “xưa cũ” ấy lại được mỗi người Do Thái xem như vật bất ly thân như vậy? Và tại sao, sau hơn 2.000 năm vắng bóng, quốc gia Do Thái lại được phục hồi từ những sụp đổ và suy tàn của lịch sử? Câu hỏi và câu trả lời cùng xuất phát từ một nhân tố, đó chính là bộ Kinh Tanakh của Do Thái giáo.

Ngay khi các giáo lý và nghi thức thờ phụng Yahweh - Đức Chúa Trời được hoàn thiện, người Do Thái đã sùng kính Tanakh, đặc biệt là phần Torah, như một cuốn sách dẫn đường không thể thiếu cho họ trong cuộc sống. Trong thiên niên kỷ thứ nhất trước Công nguyên, trụ cột thứ nhất của Do Thái giáo chính là lễ hiến sinh, hành hương và dâng lễ vật ở đền thờ. Trụ cột thứ hai là Kinh Torah đặt nền móng cho toàn bộ luật pháp Do Thái. “Niềm tin vào một Chúa duy nhất và món quà Torah mà Chúa

ban tặng cho người Do Thái thông qua thỏa ước Moses làm cho Do Thái giáo khác biệt so với các tôn giáo đa thần. Kinh Luật (Ngũ Kinh Moses) đóng vai trò trung tâm trong việc định hình tất cả các khía cạnh của đời sống Do Thái trong và sau cuộc đày ải Babylon (585 - 538 Tr. CN)⁵. Bên cạnh Torah, Mishna (sau này phát triển thành Tamud) hay Khẩu Luật hình thành và phát triển dựa trên các cuộc thảo luận, tranh luận, phán quyết của các thế hệ nhà tiên tri, hiền triết và các học giả nổi lên vào thời kỳ Đền Thờ thứ hai cũng ảnh hưởng không nhỏ đến đời sống tinh thần người Do Thái.

Tính chất, mức độ và sự ảnh hưởng của bộ Kinh Tanakh đến người Do Thái là kết quả của quá trình chuyển biến tư tưởng lâu dài và sâu sắc. Sự chuyển biến ấy bắt đầu từ khi Đền Thờ thứ hai bị phá hủy vào năm 70 sau Công nguyên. Đền thờ bị phá hủy làm mất đi một trong hai trụ cột của tôn giáo này, chỉ còn lại bộ Kinh Thánh là chỗ dựa tinh thần cho niềm tin được cứu chuộc. Sự kiện này làm thay đổi giới lãnh đạo tôn giáo Do Thái, biến một tôn giáo dựa trên nghi lễ hiến sinh trong đền thờ thành một tôn giáo với chuẩn mực là nghiên cứu và học tập Kinh Torah. Bắt đầu từ đây, một người Do Thái mộ đạo phải là người đọc và học Kinh Torah bằng tiếng Hebrew, gửi con trai được 6 tuổi đến trường tiểu học, giáo đường để học Kinh Torah. “Chức năng cốt lõi của Kinh Torah là dạy tôn giáo cho cả người lớn và trẻ em. Một người Do Thái mộ đạo là một người đọc, nghiên cứu Kinh Torah và đưa con mình tới trường để học Kinh Torah”⁶.

Việc thực thi chuẩn mực mới của tôn giáo này theo thời gian đã trở thành một truyền thống đọc và nghiên cứu Kinh Torah của người Do Thái. Lịch sử ghi chép lại sự kiện này, “hãy biến việc nghiên cứu Kinh Torah thành nghề nghiệp của chính bạn”⁷. Đồng thời, nó cũng tác động sâu sắc, góp phần hình thành nên tư duy và lối sống của người Do Thái. “Người Do Thái coi việc sinh con không phải là dịp ăn mừng hay lý do để uống rượu thỏa thích. Luật pháp... quy định họ phải được đọc, sẽ học cả pháp luật lẫn việc làm của cha ông mình để có thể noi gương cha ông, và với nền tảng kiến thức pháp luật, họ sẽ không phạm tội, không bào chữa cho việc mình không hiểu biết pháp luật”⁸.

Những điều luật của Yahweh mạc khải cho Moses đã được các thế hệ người Do Thái truyền lại cho con cháu họ. Việc đọc sách và học hỏi Kinh Torah đã mang đến cho họ sự thành công trong cuộc sống tinh thần và xã hội, cá nhân và dân tộc. “Một thiếu niên Do Thái đến tuổi

13, được gọi là Bar-Mitzvah (con trai của Luật). Cậu được xem là người trưởng thành, và vào ngày Sabbath sau sinh nhật 13 tuổi, cậu có thể đọc Kinh Torah trong hội đường⁹. Thiếu nữ Do Thái thì trở thành Bat-Mitzvah (con gái của Luật) vào tuổi 12. Có thể nói, Yahweh, Hội đường và Kinh Torah là ba thành phần không thể tách rời trong đời sống tinh thần của người Do Thái giáo¹⁰.

Nhưng tại sao Kinh Torah lại trở thành một phần không thể thiếu trong đời sống tinh thần và cả hiện thực của người Do Thái như vậy ? Với tư cách là một tôn giáo, tính chất giáo điều là không thể tránh khỏi trong giáo lý của bất kỳ tôn giáo nào. Do Thái giáo cũng không ngoại lệ. Tuy nhiên, khác với tôn giáo khác, Do Thái giáo chỉ thờ duy nhất Yahweh - Đức Chúa Trời, vì thế họ không làm ngẫu tượng trên bàn thờ và cũng không có một “người đại diện” cho Yahweh trên trần thế. Phải chăng “điều này làm cho người Do Thái cũng như sinh hoạt tôn giáo của họ “dân chủ” hơn do không bị phân tán, mất bớt quyền lực qua các nhân vật trung gian”¹¹.

Người Do Thái rất tin vào yếu tố “Người được chọn” để truyền đạt thông điệp của Yahweh - Đức Chúa Trời cho các dân tộc khác, dẫn dắt và khai sáng các dân tộc khác. Đây có lẽ là động lực lớn nhất khiến người Do Thái luôn tìm cách đạt đến đỉnh cao của khoa học, phần đầu đủ tầm trí tuệ “dẫn dắt” nhân loại như họ nghĩ đã được “Chúa lựa chọn”. Trong lịch sử giải Nobel, người Do Thái chiếm 22% trong số những người đạt giải cao quý này¹². Đó là chưa kể đến các con số như “37 tỷ phú trong 100 người giàu nhất nước Mỹ là người gốc Do Thái hay lai Do Thái, nhiều cái tên đã trở nên quen thuộc: Michael Bloomberg, George Soros, Steve Ballmer, Michael Dell, Leonard Lauder, Ralph Lauren, cả anh Mark Zuckerberg nữa”¹³, v.v.. Có thể thấy, điểm nổi bật nhất ở người Do Thái là “họ thấy mục đích cao nhất của cuộc sống là sáng tạo, chứ không chỉ là kiếm tiền, và kiếm tiền cũng như sự giàu có của họ thực ra là hệ quả của các lao động sáng tạo chứ không phải mục đích mà họ theo đuổi”¹⁴.

Những lề luật tương chừng xưa cũ của Kinh Thánh Do Thái lại ảnh hưởng to lớn đến đời sống của dân tộc này. Sau bữa cơm tối, hoặc trong ngày Sabbath, các thành viên trong gia đình, hay trong cộng đồng đọc và tranh luận các điều ghi trong Kinh Thánh như một thói quen, nhưng lại được thực hiện với một sự hào hứng như khám phá được điều gì mới mẻ. Thói quen ấy bắt nguồn từ lịch sử Do Thái vào cuối giai đoạn Đền Thờ thứ hai.

Sau khi Đền Thờ thứ hai bị phá hủy, Do Thái giáo trở thành Do Thái dòng giáo sỹ, thay lễ hiến sinh ở đền thờ bằng việc đọc và nghiên cứu Kinh Torah. “Khác biệt chủ yếu giữa người Do Thái với người Samaritan và người Cơ Đốc giáo là ở chỗ người Do Thái coi việc đọc, nghiên cứu Kinh Torah và việc giáo dục con cái là nghĩa vụ tôn giáo cơ bản đối với bất kỳ người Do Thái trưởng thành nào”¹⁵. Do đó, khẩu ngữ *Kinh Torah, làm việc, từ thiện* trở thành nghĩa vụ thiêng liêng của các ông bố Do Thái. Để trở thành một tín đồ Cơ Đốc mộ đạo thì cần *niềm tin, hy vọng, từ thiện*. Hai vấn đề tưởng chừng khác biệt nhỏ nhưng lại là một khoảng cách rất lớn.

Sự kiện đen tối đối với người Do Thái khi trụ cột thứ nhất là Đền Thờ bị phá hủy lại tạo ra một đột phá mới đối với tôn giáo của họ. Sự biến đổi của Do Thái giáo phản ánh sự thay đổi trong lựa chọn tôn giáo xuất phát từ nguyên nhân lịch sử. Do Thái giáo từ chỗ coi trọng các nghi lễ với sự hiến sinh trong đền thờ sang việc đọc và nghiên cứu Kinh Torah. Đọc và nghiên cứu Kinh Torah trở thành trung tâm của Do Thái giáo. Thêm nữa, bước tiến quan trọng khác trong việc đọc Torah là vượt ra khỏi giáo đường để đến nơi công cộng như một thành tố mới trong đời sống cộng đồng Do Thái. Cùng với nó, Kinh Torah quy định: người cha bắt buộc phải có nghĩa vụ dạy con cái mình luật Do Thái giáo. Và việc dạy được tiến hành vào ngày Sabbath thông qua các cuộc trò chuyện giữa các thành viên trong gia đình. Ngoài ra, còn có các lớp học thường xuyên vào các ngày trong tuần, nhất là vào buổi tối: “Một người phải dành một phần thời gian cho việc học, nghĩa là thời gian rảnh rỗi, ngày lễ Sabbath và các ngày nghỉ lễ”¹⁶. Việc dạy cho con luật Do Thái giáo được người cha Do Thái xem đó là niềm hạnh phúc. Hạnh phúc khi thấy con trai mình hiểu Kinh Thánh: “Con viết là con đã đọc Kinh Thánh đến lần thứ hai và hiểu được Kinh, rồi lại còn học cả Kinh Mishna và Talmud nữa. Con làm cho ta vô cùng hạnh phúc...”¹⁷.

Ngoài quy định việc dạy luật tôn giáo cho các thế hệ sau, Kinh Thánh Do Thái nhấn mạnh việc gìn giữ lề luật, đặc biệt là các điều răn của Torah. Điều này được ghi lại và nhắc lại nhiều lần: “Hỡi Israel, bây giờ hãy nghe những lệnh và luật lệ mà ta dạy các ngươi; hãy làm theo, để các ngươi được sống và vào xứ mà Yahweh - Đức Chúa Trời của tổ phụ các ngươi ban cho các ngươi nhận được. Các ngươi chớ thêm chi và cũng đừng bớt chi về điều ta truyền cho, để giữ theo các điều răn của Yahweh - Đức Chúa Trời các ngươi mà ta đã truyền” (Deuteronomy, 4:1-2). Việc gìn giữ lề luật của Yahweh - Đức Chúa Trời còn được xem là tiền đề cho

sự thông tuệ của người Do Thái: “các người phải giữ làm theo các mạng lệnh này; vì ấy là sự khôn ngoan và sự thông sáng của các người trước mặt các dân tộc; họ nghe nói về các luật lệ này, sẽ nói rằng: dân này là một dân khôn ngoan và thông sáng không hai” (Deuteronomy, 4:6).

Ngoài đề cao tầm quan trọng của việc gìn giữ lề luật của Yahweh, Torah còn quy định bắt buộc phải truyền dạy lề luật một cách siêng năng: “Những điều luật ta dạy các người hôm nay, các người sẽ siêng năng dạy lại cho con cái mình, các người sẽ nói về những điều luật này khi ngồi trong nhà, khi ra ngoài đi dạo, khi ngủ cũng như khi thức dậy” (Deuteronomy, 6: 6-7). Chính vì điều này, trong tâm thức mỗi người Do Thái việc tôn trọng và thực hiện lề luật trở thành lối tư duy đặc trưng. Chưa kể đến, Kinh Thánh trở thành cội nguồn cho thiết chế văn hóa, giáo dục, thậm chí cả hệ thống chính trị của nhà nước mà người Do Thái xây dựng.

Việc đọc, nghiên cứu và sùng kính Torah đã hình thành nên nét đặc thù trong tư duy và lối sống của người Do Thái. Sách Sáng Thế ghi: ngày thứ Bảy là ngày của Yahweh nghỉ ngơi sau khi đã làm xong công việc “sáng thế”. Và “Ngài ban phước cho ngày thứ Bảy, đặt là ngày thánh; vì trong ngày đó, Ngài nghỉ các công việc đã dựng nên và đã làm xong rồi” (Genesis, 2:3). Do đó, tất cả người Israel không ai làm việc trong ngày thứ Bảy - ngày lễ Sabbath. Ở đất nước Israel hiện nay, vào ngày lễ Sabbath, người dân ngưng mọi hoạt động đến mức tuyệt đối, bởi lẽ “Chúa khuyên các thành viên trong gia đình dành thời gian này bên nhau, cùng trò chuyện, đi chơi, vợ chồng “yêu” nhau, gia đình cùng nhau đi đến nhà thờ (Synagogue). Trong ngày này, mọi người không được bật lửa (vì thời xa xưa, bật lửa có nghĩa là phải vào bếp nấu nướng, tức vẫn “đi làm”) và ăn đồ ăn được chuẩn bị từ hôm trước. Thậm chí thang máy trong các cao ốc cũng để “chế độ Sabbath”, tức người Do Thái không dùng tay bấm nút (biểu hiện của “làm việc”), mà để thang tự chạy automatic và mở cửa trước từng tầng một từ tầng thấp nhất đến tầng cao nhất của tòa nhà. Ngày Chủ nhật là ngày làm việc đầu tiên của họ, và điều ngạc nhiên là theo cách gọi trong Kinh Thánh Do Thái, các ngày làm việc trong tuần theo tuần tự là các ngày “sáng tạo”, chứ không phải ngày “đi làm”¹⁸.

4. Kết luận

Như vậy, trải qua cả nghìn năm, với cuốn Kinh Thánh Hebrew, người Do Thái không chỉ thành công trong việc bảo tồn, mà còn phát triển bản

sắc, văn hóa, tôn giáo của mình. Thông qua truyền thống tôn giáo, việc tái xác lập quốc gia ở miền đất hứa càng chứng tỏ giá trị của bộ Kinh Thánh Tanakh trong nền văn hóa Do Thái. Và, cũng chính bộ Kinh Thánh Tanakh đã trở thành nguồn cảm hứng, là nơi bắt đầu và là đích đến cho dân tộc Do Thái trong mỗi chặng đường lịch sử.

Trong nhiều thế kỷ, người Do Thái luôn hướng về Tanakh, đặc biệt là phần Torah với Mười Điều Răn để tìm nguồn cảm hứng cho sự dẫn dắt trước những khó khăn và bế tắc của cuộc sống. Những người “không Do Thái” còn xem tôn giáo và dân tộc này như là tôn giáo của Lễ Luật và người Do Thái là dân tộc duy nhất quan tâm đến sự vâng phục lễ luật của Đức Chúa Trời. Các điều răn trong Torah nhấn mạnh sự vâng phục Yahweh và cách cư xử đạo đức với các cá nhân trong cộng đồng. Người Do Thái đã đưa những điều răn ấy trở thành quy tắc đạo đức và ứng xử trong cuộc sống. Và vô hình chung, Torah trở thành phần quan trọng nhất trong Kinh Thánh Do Thái và trong tâm thức của người Do Thái.

Phần Torah trong bộ Kinh Tanakh đã trở thành chất men xúc tác cho những thành công của người Do Thái. Nó cũng là nguồn gốc căn bản của các thiết chế giáo dục, đạo đức, văn hóa và truyền thống của người Do Thái. Đồng thời, những lễ luật ghi trong Kinh Thánh đã ảnh hưởng dù ít hay nhiều, trực tiếp hay gián tiếp đến cả thiết chế chính trị của nhà nước Do Thái hiện đại. Nó cũng là yếu tố định hình nên con người Israel. Thông qua đó, nó làm nên một đất nước Israel với “thương hiệu” của một quốc gia duy nhất trên thế giới được định hình bởi bốn yếu tố mang đậm chất Do Thái: dân tộc Do Thái, tôn giáo Do Thái, văn hóa Do Thái, và đất nước Do Thái. Bộ Kinh Tanakh đã trở thành động lực, cội nguồn cho cuộc sống, định hướng nghề nghiệp và tương lai của người Do Thái. Tìm hiểu những thành công của người Do Thái trong việc giáo dục, lựa chọn nghề nghiệp của thế hệ trẻ cũng có thể giúp ích cho thế hệ trẻ Việt Nam hiện nay./.

CHÚ THÍCH:

1. Bộ Kinh Tanakh, hay còn được viết là Tanach hay Tenach, là bộ quy điển Kinh Thánh Do Thái giáo (hay Kinh Thánh Hebrew). Viết Kinh Tanakh, Kinh Thánh Do Thái hay Kinh Thánh Hebrew đều được dùng để chỉ bộ kinh của Do Thái giáo được viết bằng tiếng Hebrew. Tanakh gồm ba phần: Torah, Nevi'im và Ketuvim.
2. Đặng Hoàng Xa (2015), *Câu chuyện Do Thái, lịch sử thăng trầm của một dân tộc*, Nxb. Hồng Đức, Thanh Hóa: 81.

3. Trong phạm vi bài viết này, “tâm thức” được dùng để chỉ chung cho các khía cạnh của trí tuệ (*intellect*) và ý thức (*consciousness*), thể hiện trong các kết hợp của tư duy, tri giác, trí nhớ, cảm xúc, ý muốn, và trí tưởng tượng.
4. Yahweh: Đức Chúa Trời của người Do Thái.
5. Maristella Botticini và Zvi Eckstein (Đăng Việt Vinh dịch, 2014), *Số ít được lựa chọn, Giáo dục định hình nên lịch sử Do Thái như thế nào (70-1492)?*, Nxb. Lao động, Hà Nội: 122.
6. Maristella Botticini và Zvi Eckstein, Sdd: 35.
7. Shammai, năm 10 trước Công nguyên.
8. Flavius Josephus, năm 96 sau Công nguyên.
9. Hội đường hay giáo đường Do Thái giáo.
10. Đặng Hoàng Xa (2015), *Câu chuyện Do Thái, lịch sử thăng trầm của một dân tộc*, Nxb. Hồng Đức, Thanh Hóa: 87.
11. <http://khoaahoc.tv/timkiem/b%E1%BA%A3n+th%E1%BA%A3o+kinh+th%C3%A1nh+c%E1%BB%95/index.aspx>
12. <http://khoaahoc.tv/timkiem/b%E1%BA%A3n+th%E1%BA%A3o+kinh+th%C3%A1nh+c%E1%BB%95/index.aspx>
13. <http://thegioi.baotintuc.vn/the-gioi/5-ly-do-nguoi-do-thai-gianh-nhiều-giai-nobel-nhat-20131010122017206.htm>
14. <http://nghiencuuquocte.net/2014/10/09/tim-hieu-israel-va-dan-toc-do-thai>
15. Sdd, Tr. 138.
16. Sdd, Tr. 129.
17. Baron, Salo W., Arkadius Kahan, and Nachum Gross (1975), *Economic History of the Jews*, Jerusalem: Keter: 192.
18. <http://nghiencuuquocte.net/2014/10/09/tim-hieu-israel-va-dan-toc-do-thai>

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Tiếng Việt:

1. Maristella Botticini và Zvi Eckstein (Đăng Việt Vinh dịch, 2014), *Số ít được lựa chọn, Giáo dục định hình nên lịch sử Do Thái như thế nào (70-1492)?*, Nxb. Lao động, Hà Nội.
2. Perry Stone (Dịch giả Nguyễn Thị Hào, 2014), *Mật mã Do Thái*, Nxb. Từ điển Bách Khoa, Hà Nội.
3. Vicki Mackenzie (dịch giả Nguyễn Ngọc và Hoàng Thị Quỳnh Hoa, 2010) *Tái sinh ở phương Tây*, Nxb. Phương Đông, Hà Nội.
4. Đặng Hoàng Xa (2015), *Câu chuyện Do Thái, lịch sử thăng trầm của một dân tộc*, Nxb. Hồng Đức, Thanh Hóa.

Tiếng Anh:

5. Avraham Yaakov Finkel (2004), *The Torah Revealed: Talmudic Masters Unveil the Secrets of the Bible*, San Francisco, CA: Jossey-Bass.
6. Baron, Salo W., Arkadius Kahan, and Nachum Gross (1975), *Economic History of the Jews*, Jerusalem: Keter.
7. Yosef Hayim Yerushalmi, Zakhon (1996), *Jewish History and Jewish Memory*,

University of Washington Press.

Website:

8. <http://khoaahoc.tv/timkiem/b%E1%BA%A3n+th%E1%BA%A3o+kinh+th%C3%A1nh+c%E1%BB%95/index.aspx>
9. <http://www.deadseascrolls.org.il/featured-scrolls>
10. <http://nghienccuquocte.net/2014/10/09/tim-hieu-israel-va-dan-toc-do-thai/>
11. <http://nghienccuquocte.net/2014/10/10/giai-ma-thanh-cong-cua-israel-va-nguoi-do-thai/>

Abstract

**TANAKH SCRIPTURES AND ITS EFFECTS TO
THINKING AND LIFESTYLE OF JEWS**

The Tanakh has not only been the Scriptures of Judaism, but it also has been the history of formation and development, law, morality, culture and thought of this race. Throughout the vicissitudes of history, the Tanakh became one of the important factors that made the differences in the thinking and the lifestyles of Jews. This article discusses the influence of the Tanakh on personality, a method of selecting lifestyle of Jews, even the politics of the contemporary state of Israel.

Keywords: Tanakh Scriptures, Judaism, thinking, lifestyle.